

N:o 15.

Ank. till Riksd. Kansli den 8 Febr. 1873, kl. 10 f. m.

Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, med förslag dels till Förordning angående ändring i vissa delar af Kyrkolagen med dertill hörande författningar, dels ock till Förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning; Gifven Stockholms Slott den 30 Januari 1873.

Uti underdånig skrifvelse den 13 Maj 1869 förmälde Riksdagen, att hos densamma framställningar blifvit gjorda om förändrade stadganden angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, samt att Riksdagen, efter öfvervägande af detta viktiga ämne, funnit åtskilliga ändringar i nu gällande Förordning den 23 Oktober 1860 vara af behovet påkallade och i följd deraf för sin del beslutat utfärdande af en författning i ämnet af den lydelse, det i den underdåniga skrifvelsen införda förslag innehåller.

I afseende å detta förslag, öfver hvilket Högsta Domstolen blifvit hörd, framställdes bland annat den anmärkning, att i förslaget berördes ämnen, som borde hänföras till Kyrkolag, och att detsamma förty icke kunde utan Kyrkomötets samtycke oförändradt antagas; och har Kongl. Maj:t, vid underdånig föredragning den 16 November 1869 af Riksdagens skrifvelse, på grund af berörda anmärkning och då Kongl. Maj:t ej ansåg skäl kalla Kyrkomöte, som nyligen varit församladt, att åter före nästa riksdag sammanträda, funnit skäligen låta Riksdagens lagförslag förfalla.

Under innevarande år inträffar Kyrkomötets ordinarie sammanträde, och Kongl. Maj:t har derföre ansett tiden nu vara inne att hos Riksdagen göra framställning i förevarande lagstiftningsärende. För sådant ändamål har Kongl. Maj:t från den för ombesörjande af en revision af 1686 års Kyrkolag förordnade Komité infordrat underdånigt utlåtande angående ej mindre hvilka

af de ämnen, som beröras i Riksdagens omförmälda författningsförslag, vore af egenskap att i en ny lagstiftning fortfarande böra till Kyrkolag hänföras, än ock hvad i sistberörda ämnen borde blifva gällande; hvarefter i öfverensstämmelse med de af Komitén i dess underdåniga utlåtande uttryckta åsigter samt med ledning jemväl af de i Högsta Domstolen, vid granskning af Riksdagens lagförslag, emot detsamma framställda anmärkningar, förslag till två särskilda författningar blifvit utarbetade, af hvilka den ena upptager alla sådana hithörande ämnen, som ansetts vara hänförliga till Kyrkolag, samt den andra innehåller öfriga i förevarande hänseende erforderliga föreskrifter.

Med öfverlemnande af de i Högsta Domstolen och Stats-Rådet angående frågan hållna protokoll, vill Kongl. Maj:t alltså, jemlikt § 87 Regeringsformen, till Riksdagens antagande framlägga nedanstående förslag dels till Förordning angående ändring i vissa delar af Kyrkolagen med dertill hörande författningar, och dels till Förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning; dock med det förbehåll i afseende å den senare förordningen, att den skall blifva gällande endast för det fall, att den förra varder jemväl af Kyrkomöte godkänd; och komma under sistberörda förutsättning båda Förordningarne att af Kongl. Maj:t under samma dag utfärdas.

1:o. *Förordning angående ändring i vissa delar af Kyrkolagen med dertill hörande författningar.*

Med upphäfvande af hvad Kyrkolagen jemte dertill hörande författningar innehålla stridande mot nedannämnda bestämmelser, förordnas som följer.

1 §.

Medlem af svenska kyrkan, som vill ur kyrkan utträda, må ej anses från henne skild, förrän han uppnått den ålder och uppfyllt de föreskrifter, som särskild, till kyrkolag ej hörande, förordning af denna dag angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning stadgar såsom vilkor för utträde ur svenska kyrkan.

2 §.

Äktenskap mellan medlem af svenska kyrkan och bekännare af främmande kristen troslära må, der båda det begära, med vigsel afslutas efter det sätt, kyrkohandboken för äktenskap mellan medlemmar af svenska kyrkan föreskrifver.

3 §.

Främmande trosbekännare ega att, efter anmälan hos vederbörande kyrkoherde, på allmän begravningsplats erhålla lägerstad för sina döda.

4 §.

Kyrkoherde i församling, tillhörande svenska kyrkan, åligger att i afseende å främmande trosbekännare, jemte iakttagande af hvad kyrkolag stadgar, fullgöra hvad honom genom allmän lag eller författning föreskrives.

2:o. *Förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.*

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vilja bekännare af annan kristen troslära, än den evangeliskt lutherska, bilda särskild församling och önska de, att densamma varder af staten erkänd; göra derom hos Konungen ansökan, samt uppgifve sin trosbekännelse och församlingsordning; bifoge ock, der de svenska kyrkan tillhört, bevis om sådan anmälan för utträde derur, som i 3 § omförmäles. Finner Konungen skäl att ansökningen bifalla; ege den församling rätt till offentlig religionsöfning.

Enahanda rätt tillkomme ock de, på grund af hittills gällande författningar, redan bildade församlingar af främmande trosbekännare.

2 §.

Församling, hvilken enligt 1 § eger rätt till offentlig religionsöfning, anställe såsom föreståndare en dertill lämplig person samt göra derom anmälan, i Stockholm hos Öfverståthållare-embetet och annorstädes i riket hos Konungens Befallningshafvande; och må ej, innan sådan anmälan skett, nybildad församling träda i utöfning af den henne i omförmälda afseende tillkommande rättighet.

Föreståndare hafve tillsyn derå, att församlingens offentliga gudstjenst öfverensstämmar med dess uppgifna trosbekännelse och församlingsordning

samt att allmän lag dervid ej öfverträdes. Sker annorlunda, och varder på anmärkning af föreståndaren det felaktiga ej rättadt; anmäle han förhållandet hos Öfverståthållare-embetet eller Konungens Befallningshafvande.

Derjemte vare föreståndaren pliktig att föra de anteckningar, hvarom Konungen förordnar; att lemna erforderliga upplysningar angående församlingens medlemmar; samt att för öfrigt ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som af vederbörande honom meddelas.

Afgår föreståndare från sin befattning; anställe församlingen ofördröjligen en annan och göre derom anmälan, såsom ofvan är sagdt.

3 §.

Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda; gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling, han tillhör; uppgifve ock det trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Framhärda han i sin afsigt; inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt aderton år, anses från svenska kyrkan skild. I främmande församling må ej heller någon före nämnda ålder upptagas.

4 §.

Förr än äktenskap af främmande trosbekännare ingås, skall lysning afkunnas i den till svenska kyrkan hörande församling, inom hvars område qvinnan är boende. Kyrkoherden i samma församling utfärde lysningen; hvarvid för främmande trosbekännare ej erfordras bevis om dop och nattvardsgång.

5 §.

Äktenskap emellan dem, hvilka begge tillhöra samma främmande trossamfund med sådant presterskap, att Konungen funnit åt detsamma kunna anförtros att vigsel med laga verkan förrätta och förty rättighet dertill medgifvit, skall afslutas med vigsel efter samfundets kyrkobruk.

Tillhöra de olika främmande trossamfund, med sådant presterskap, som nyss är nämndt, eller är blott endera medlem af dylikt samfund; då må äktenskapet kunna afslutas antingen medelst vigsel, förrättad af dertill berättigad prest inom enderas trossamfund, eller inför borgerlig myndighet, på sätt här nedan sägs. Samma lag vare i fråga om äktenskap emellan bekännare af främmande kristen troslära och medlem af svenska kyrkan.

Der ingendera tillhör svenska kyrkan eller sådant främmande trossamfund, som ofvan omförmäldt är, skall äktenskapet ingås inför borgerlig myndighet.

Borgerlig myndighet, inför hvilken äktenskap må afslutas, vare i stad magistrat och på landet kronofogde. Dessa myndigheter hafva att i fråga om äktenskapshinder öfva den tillsyn, som vigselförrättare enligt lag åligger. Sedan i slägtingars eller andra vittnens närvaro såväl mannen som qvinnan inför den borgerliga myndigheten afgifvit sitt frivilliga ja och samtycke till giftermålet; varde de för äkta makar förklarade. Hvad sålunda förekommit, skall upptagas i särskildt öfver sådana ärenden fördt protokoll, hvilket, der äktenskapet är inför kronofogde ingånget, af vittnen bestyrkes. Det äktenskap ege full borgerlig giltighet, ändock att vigsel ej tillkommer.

6 §.

Barn af äkta makar, som vid barnets födelse äro medlemmar af samma främmande trossamfund, må i dess lära uppfostras. Äro föräldrarne vid barnets födelse medlemmar af skilda främmande trossamfund, ege fadren bestämma, i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras. Tillhör endera sådant trossamfund och den andra svenska kyrkan; då skall barnet i evangeliskt-lutherska läran uppfostras. Har emellan makarne träffats aftal om deras barns uppfostran i evangeliskt-lutherska läran eller främmande troslära, som en af makarne bekänner; vare sådant aftal gällande, så framt det blifvit före äktenskapets ingående skriftligen upprättadt och uppvisadt, för vigselförrättare, derest vigsel skett, men eljest för den myndighet, inför hvilken äktenskapet afslutats.

Barn af föräldrar, som ej ingått äktenskap med hvarandra, må, der modren tillhör främmande trossamfund, i dess troslära uppfostras.

Då begge föräldrarne eller, när endera död är, den efterlevande, eller, der de lefva åtskilda, den af dem, som har barnet i sin vård, öfvergår från svenska kyrkan till främmande trossamfund eller från ett sådant till annat, må, der begge öfvergå, fadren och, i öfriga fall, den efterlevande eller den af makarne, som har barnet i sin vård, bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras.

Den, som fyllt femton år eller blifvit inom svenska kyrkan konfirmerad, må dock ej, på grund af hans föräldrars öfvergång till främmande lära, anses från svenska kyrkan skild, utan gälle om honom hvad i 3 § stadgas.

7 §.

I afseende å folkundervisningen skola främmande trosbekännare och deras barn vara underkastade derom gällande stadgar och anses tillhöra det skoldistrikt, inom hvilket de äro boende. Barn, som icke skall uppfostras i evangeliskt-lutherska läran, må, på framställning af vederbörande målsman, fritagas från undervisning deri såväl i folkskola som vid elementarläroverk; dock åligger, vid den förra skolstyrelsen och vid det senare rektor tillse, att sådant barn genom målsmans försorg erhåller tillbörlig religionsundervisning. Försummar målsman, oaktadt af skolstyrelse eller rektor erhållen påminnelse, sin skyldighet härutinnan, skall barnet deltaga i den religionsundervisning, som i folkskola eller vid elementarläroverk meddelas.

8 §.

Främmande trosbekännare skola, der Konungen för viss församling ej annorlunda förordnar, för anteckning öfver deras borgerliga förhållanden, särskildt upptagas i kyrkoboken för den till svenska kyrkan hörande församling, inom hvars område de äro boende; och gälle i afseende å därför erforderlig anmälan hvad af Konungen särskildt föreskrifves.

9 §.

Magistrat och kronofogde skola de inför dem ingångna äktenskap inom sex veckor derefter anmäla,

då båda makarne tillhöra främmande församling, åt hvars föreståndare eller presterskap lagligen blifvit uppdraget att öfver församlingsmedlemmarne föra kyrkobok, hos den eller de personer, hvilka föra de kyrkoböcker, deri makarne äro upptagne,

då endast en af makarne tillhör sådan församling, som nyss är nämndt, dels hos den person, af hvilken samma församlings kyrkobok föres, och dels hos kyrkoherden i den svenska församling, der den andra makan bor; samt i öfriga fall hos kyrkoherden i den svenska församling, der qvinnan är boende.

Har sådant aftal, som i 6 § omförmäles, blifvit träffadt och inför den borgerliga myndigheten före äktenskapets afslutande uppvisadt; skall en bestyrkt afskrift deraf vid anmälan om äktenskapets ingående öfverlemnas, för att i kyrkoboken antecknas.

Hvad sålunda för magistrat och kronofogde är stadgadt, gälle äfven i tillämpliga delar för prest, som viger dem, af hvilka icke någon eller endast endera tillhör svenska kyrkan.

10 §.

Främmande trosbekännares församlingar, inrättningar och stiftelser må icke, utan Konungens tillstånd, förvärfa och besitta fast egendom i riket.

11 §.

Innan något hus eller rum af främmande församling till offentlig gudstjenst begagnas, skall föreståndaren derom göra anmälan, å landet hos kronofogden i orten och i stad hos poliskammare, der sådan finnes, men eljest hos magistraten.

Tillträde till församlingens gudstjenst må ej offentlig myndighet förvägras.

12 §.

Munk- eller nunneorden eller kloster må ej i riket inrättas.

13 §.

De för särskilda kyrkliga förrättningar stadgade afgifter till svenska kyrkan eller hennes presterskap eller betjening må ej påföras främmande trosförvandt i annat fall, än att slik förrättning blifvit på hans egen begäran verkställd.

14 §.

Med de undantag och inskränkingar, som af grundlag eller eljest gällande författning föranledas, skall skiljaktighet i kristen trosbekännelse icke medföra någon olikhet i svenska medborgares rättigheter och skyldigheter.

15 §.

Innehar den, som till utträde ur svenska kyrkan sig anmält, offentlig tjenst; varde han derifrån skild, der ej tjensten är af beskaffenhet, att han utan afseende å sin trosbekännelse kunnat till densamma nämnas samt Konungen eller den myndighet, som eger att tjensten tillsätta, finner skäligt att honom dervid bibehålla.

16 §.

Är främmande trosbekännare af sådan lära, som ej tillstädjer honom att aflägga ed, då den enligt lag erfordras; förordne Konungen, huru förfaras bör.

17 §.

Varder rättigheten till offentlig religionsöfning af församling missbrukad; då må, efter Konungens förordnande, den rättighet upphöra.

Samma lag vare, då föreskriften i 2 § om anställande af föreståndare icke efter särskildt föreläggande fullgöres.

18 §.

Underlåter främmande församlings föreståndare eller prest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger; dömes till böter från och med fem till och med femhundra Riksdaler.

Viger främmande församlings prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste, eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter högst ett tusen Riksdaler.

19 §.

De angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning hittills gällande bestämmelser varda genom denna författning upphäfd, utom hvad angår mosaiska trosbekännare, i afseende på hvilka ej sker annan ändring, än att om lysning till äktenskap mellan sådan trosbekännare och medlem af svenska kyrkan eller annat främmande trossamfund, äfvensom i fråga om den troslära, hvori barn af dylikt äktenskap bör uppfostras, skall gälla hvad i 4 och 6 §§ här ofvan sägs.

Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Axel Adlercreutz.

*Utdrag af Protokollet öfver Justitie-departements-ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i Stats-Rådet å Stockholms Slott
den 8 November 1872.*

N ä r v a r a n d e :

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern *Adlercreutz*,
Hans Excellens Herr Statsministern för utrikes ärendena *Grefve von Platen*,
Statsråden: *Bredberg*,
Berg,
Friherre *Leijonhufvud*,
Wærn,
Wennerberg,
Bergström,
Friherre *Alströmer* och
Weidenhielm.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern yttrade:

“Uti underdånig skrifvelse den 13 Maj 1869 förmälde Riksdagen, att hos densamma framställningar blifvit gjorda om förändrade stadganden angående främmande kristna trosbekännare och deras religionsöfning, samt att Riksdagen, efter öfvervägande af detta viktiga ämne, funnit åtskilliga ändringar i nu gällande förordning den 23 Oktober 1860 vara af behovet påkallade och i följd deraf för sin del beslutat utfärdande af en författning i ämnet af den lydelse, det i den underdåniga skrifvelsen införda förslag innehåller.

I afseende å detta förslag, öfver hvilket Högsta Domstolen blifvit hörd, framställes bland annat den anmärkning, att i förslaget berördes ämnen, som borde hänföras till kyrkolag, och att detsamma förty icke kunde utan Kyrkomötets samtycke oförändradt antagas; och har Eders Kongl. Maj:t, vid underdånig föredragning den 16 November 1869 af Riksdagens skrifvelse, på grund

af berörda anmärkning och då Eders Kongl. Maj:t ej ansåg skäl kalla Kyrkomöte, som nyligen varit församladt, att åter före nästa riksdag sammanträda, funnit skäligt låta Riksdagens lagförslag förfalla.

Förevarande lagstiftningsärende har sedermera den 18 sistlidne Oktober åter varit föremål för Eders Kongl. Maj:ts omtanka. Då det nämligen syntes önskligt att redan nästinstundade år kunde för Riksdagen framläggas förslag till förändrade stadganden i ämnet, men för ifrågavarande syfte vore af vigt att inhemta den för ombesörjande af en revision af 1686 års kyrkolag förordnade komiténs åsigt ej mindre hvilka af de ämnen, som beröras i Riksdagens omförmälda författningsförslag, äro af egenskap att i en ny lagstiftning fortfarande böra till kyrkolag hänföras, än ock hvad i sistberörda ämnen borde blifva gällande, har Eders Kongl. Maj:t genom nådig skrifvelse ofvannämnda dag anbefallt komitén att med underdånigt utlåtande i nämnda hänseenden till Eders Kongl. Maj:t inkomma.

Det sålunda infordrade utlåtandet har komitén den 22 i sistförflutna månad afgifvit samt deruti hufvudsakligen yttrat, att af de ämnen, som berördes i Riksdagens författningsförslag, efter komiténs åsigt ej andra kunde anses vara af egenskap att i en ny lagstiftning fortfarande böra till kyrkolag hänföras än

dels den i sednare momentet af § 3 indirekt innehållna förpligtelse för svenska kyrkan att fortfarande för längre eller kortare tid såsom sin medlem betrakta en person, som redan förklarat sig vilja ur kyrkan utträda, men af lagen förhindrades att göra det;

dels det i § 5 alternativt gjorda medgifvande att äktenskap mellan främmande trosförvandt och medlem af svenska kyrkan kan afslutas medelst vigsel, förrättad af prest i samma kyrka;

dels ock stadgandet i § 10, att främmande trosförvandter ega enahanda rätt som medlemmar af svenska kyrkan att å allmän begravningsplats erhålla lägerstad för sina döda;

och har komitén tillika meddelat ordalydelsen af de stadganden angående dessa ämnen, som komitén hade för afsigt att i dess förslag till kyrkolag införa; hvarjemte komitén, under anmärkning att de skyldigheter, som enligt författningsförslagets §§ 4 och 8 skulle åligga svenska kyrkans presterskap med afseende å främmande trosbekännare, efter komiténs åsigt vore att hänföra till samma klass, som de åligganden af flerfaldiga slag, som staten i rent borgerliga angelägenheter pålägger nämnda presterskap, men hvilka icke rimligtvis kunde i kyrkolag särskildt omnämnas, förmält, att på det föreskrifternas angående sådana åligganden skola varda af svenska kyrkans presterskap åtlydda, borde i kyrkolagen ingå ett allmänt stadgande, hvarigenom kyrkoherdarne i de till svenska kyrkan hörande församlingar tillförbundos

att i förvaltningen af sitt embete ställa sig till efterrättelse, hvad allmän lag och särskilda författningar dem föreskrefve.

I öfverensstämmelse med de af komitén sålunda uttryckta åsigter samt med ledning jemväl af de i Högsta Domstolen, vid granskning af Riksdagens lagförslag, emot detsamma framställda anmärkningar, har jag, efter samråd med chefen för Ecklesiastik-departementet, låtit utarbета förslag till två särskilda författningar, af hvilka den ena upptager alla sådana hithörande ämnen, som äro att hänföra till kyrkolag, samt den andra innehåller öfriga uti förevarande hänseende efter mitt omdöme erforderliga föreskrifter; och torde i afseende å dessa förslag få anmärkas, att det sednare ej är afsedt att upphöjas till lag i annan händelse än att jemväl det förra varder i vederbörlig ordning godkändt.“

Hans Excellens uppläste härefter ifrågavarande förslag, hvilka voro så lydande:

1:o). Förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar.

Med upphäfvande af hvad kyrkolagen jemte dertill hörande författningar innehålla stridande mot nedannämnda bestämmelser, förordnas som följer:

1 §.

Medlem af svenska kyrkan, som vill ur kyrkan utträda, må ej anses från henne skild, förrän han uppnått den ålder och uppfyllt de föreskrifter, som särskild, till kyrkolag ej hörande, förordning af denna dag angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning stadgar såsom vilkor för utträde ur svenska kyrkan.

2 §.

Äktenskap mellan medlem af svenska kyrkan och bekännare af främmande kristen troslära må, der båda det begära, med vigsel afslutas efter det sätt, kyrkohandboken för äktenskap mellan medlemmar af svenska kyrkan föreskrifver.

3 §.

Främmande trosbekännare ega att, efter anmälan hos vederbörande kyrkoherde, på allmän begravningsplats erhålla lägerstad för sina döda.

4 §.

Kyrkoherde i församlingen, tillhörande svenska kyrkan, åligger att i afseende å främmande trosbekännare, jemte iakttagande af hvad kyrkolag stadgar, fullgöra hvad honom genom allmän lag eller författning föreskrifves.

2:o). Förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning. Med upphäfvande af hvad angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning finnes stadgadt, förordnas som följer:

1 §.

Vilja bekännare af annan kristen troslära, än den evangeliskt-lutherska, bilda särskild församling och önska de, att densamma varder af staten erkänd; göra derom hos Konungen ansökan, samt uppgifve sin trosbekännelse och församlingsordning; bifoge ock, der de svenska kyrkan tillhört, bevis om sådan anmälan för utträde derur, som i 3 § omförmäles. Finner Konungen skäl att ansökningen bifalla; eger den församling rätt till offentlig religionsöfning.

Enahanda rätt tillkomme ock de, på grund af hittills gällande författningar, redan bildade församlingar af främmande trosbekännare.

2 §.

Församling, hvilken offentlig religionsöfning enligt 1 § tillkommer, anställe såsom föreståndare en dertill lämplig person samt göra derom anmälan, i Stockholm hos Öfverståhållare-embetet och annorstädes i riket hos Konungens Befallningshafvande; och må ej, innan sådan anmälan skett, nybildad församling träda i utöfning af de henne tillkommande rättigheter.

Föreståndare hafve tillsyn derå, att församlingens offentliga gudstjenst öfverensstämmer med dess uppgifna trosbekännelse och församlingsordning samt att allmän lag dervid ej öfverträdes. Sker annorlunda, och varder på anmärkning af föreståndaren det felaktiga ej rättadt; anmäle han förhållandet hos Öfverståhållare-embetet eller Konungens Befallningshafvande.

Derjemte vare föreståndaren pliktig att föra de anteckningar, hvarom Konungen förordnar; att lemna erforderliga upplysningar angående församlingens medlemmar; samt att för öfrigt ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som af vederbörande honom meddelas.

Afgår föreståndare från sin befattning; anställe församlingen ofördröjligen en annan och göra derom anmälan, såsom ofvan är sagdt.

3 §.

Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda; gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling han tillhör; uppgifve ock det trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Framhärda han i sin afsigt; inställe sig, sedan minst två månader

förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäla sig till utträde ur kyrkan; och göra kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fyllt aderton år, anses från svenska kyrkan skild. I främmande församling må ej heller någon före nämnda ålder upptagas.

4 §.

Förr än äktenskap af främmande trosbekännare ingås, skall lysning afkunnas i den till svenska kyrkan hörande församling, inom hvars område qvinnan är boende. Kyrkoherden i samma församling utfärde lysningen; hvarvid för främmande trosbekännare ej erfordras bevis om dop och nattvardsgång.

5 §.

Äktenskap emellan dem, hvilka begge tillhöra samma främmande trossamfund med sådant presterskap, att Konungen funnit åt detsamma kunna anförtros att vigsel med laga verkan förrätta och förty rättighet dertill medgifvit, skall afslutas med vigsel efter samfundets kyrkobruk.

Tillhöra de olika främmande trossamfund med sådant presterskap, som nyss är nämndt, eller är blott endera medlem af dylikt samfund; då må äktenskapet kunna afslutas antingen medelst vigsel, förrättad af dertill berättigad prest inom enderas trossamfund, eller inför borgerlig myndighet, på sätt här nedan sägs. Samma lag vare i fråga om äktenskap emellan bekännare af främmande kristen troslära och medlem af svenska kyrkan.

Der ingendera tillhör svenska kyrkan eller sådant främmande trossamfund, som ofvan omförmäldt är, skall äktenskapet ingås inför borgerlig myndighet.

Borgerlig myndighet, inför hvilken äktenskap må afslutas, vare i stad magistrat och på landet kronofogde. Dessa myndigheter hafva att i fråga om äktenskapshinder öfva den tillsyn, som vigselförrättare enligt lag åligger. Sedan i slägtingars eller andra vittnens närvaro så väl mannen som qvinnan inför den borgerliga myndigheten afgifvit sitt frivilliga ja och samtycke till giftermålet, varde de för äkta makar förklarade. Hvad sålunda förekommit skall upptagas i särskildt öfver sådana ärenden fördt protokoll, hvilket, der äktenskapet är inför kronofogde ingånget, af vittnen bestyrkes. Det äktenskap ege full borgerlig giltighet, ändock att vigsel ej tillkommer.

6 §.

Barn af äkta makar, som vid barnets födelse äro medlemmar af samma främmande trossamfund, må i dess lära uppfostras. Äro föräldrarne vid barnets födelse medlemmar af skilda främmande trossamfund; ege fadren bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras.

Tillhör endera sådant trossamfund och den andra svenska kyrkan; då skall barnet i evangeliskt-lutherska läran uppfostras. Har emellan makarne träffats aftal om deras barns uppfostran i evangeliskt-lutherska läran eller främmande troslära, som en af makarne bekänner; vare sådant aftal gällande, så fram det blifvit före äktenskapets ingående skriftligen upprättadt och uppvisadt, för vigselförrättare, derest vigsel skett, men eljest för den myndighet, inför hvilken äktenskapet afslutats.

Barn af föräldrar, som ej ingått äktenskap med hvarandra, må, der modern tillhör främmande trossamfund, i dess troslära uppfostras.

Då begge föräldrarne eller, när endera död är, den efterlevande, eller, der de lefva åtskilde, den af dem, som har barnet i sin vård, öfvergår från svenska kyrkan till främmande trossamfund eller från ett sådant till annat, må, der bägge öfvergå, fadren och, i öfriga fall, den efterlevande eller den af makarne, som har barnet i sin vård, bestämma i hvilketdera samfundets lära barnet skall uppfostras.

Den, som fyllt fenton år eller blifvit inom svenska kyrkan konfirmerad, må dock ej, på grund af hans föräldrars öfvergång till främmande lära, anses från svenska kyrkan skild, utan gälle om honom hvad i 3 § stadgas.

7 §.

I afseende å folkundervisningen skola främmande trosbekännare och deras barn vara underkastade derom gällande stadgar och anses tillhöra det skoldistrikt, inom hvilket de äro boende. Barn, som icke skall uppfostras i evangeliskt-lutherska läran, må, på framställning af vederbörande målsman, fritagas från undervisning deri så väl i folkskola som vid elementarläroverk; dock åligger, vid den förra skolstyrelsen och vid det sednare rektor tillse, att sådant barn genom målsmans försorg erhåller tillbörlig religionsundervisning. Försummar målsman, oaktadt af skolstyrelse eller rektor erhållen påminnelse, sin skyldighet härutinnan, skall barnet deltaga i den religionsundervisning, som i folkskola eller vid elementarläroverk meddelas.

8 §.

Främmande trosbekännare skola, der Konungen för viss församling ej annorlunda förordnar, för anteckning öfver deras borgerliga förhållanden, särskildt upptagas i kyrkoboken för den till svenska kyrkan hörande församling, inom hvars område de äro boende; och gälle, i afseende å derför erforderlig anmälan, hvad af Konungen särskildt föreskrifves.

9 §.

Magistrat och kronofogde skola de inför dem ingångna äktenskap inom sex veckor derefter anmäla,

då båda makarne tillhöra främmande församling, åt hvars föreståndare eller presterskap lagligen blifvit uppdraget att öfver församlingsmedlemmarne föra kyrkobok, hos den eller de personer, hvilka föra de kyrkoböcker, deri makarne äro upptagne;

då endast en af makarne tillhör sådan församling, som nyss är nämndt, dels hos den person, af hvilken samma församlings kyrkobok föres, och dels hos kyrkoherden i den svenska församling, der den andra makan bor; samt i öfriga fall hos kyrkoherden i den svenska församling, der qvinnan är boende.

Har sådant aftal, som i 6 § omförmäles, blifvit träffadt och inför den borgerliga myndigheten före äktenskapets afslutande uppvisadt; skall en bestyrkt afskrift deraf vid anmälan om äktenskapets ingående öfverlemnas, för att i kyrkoboken antecknas.

Hvad sålunda för magistrat och kronofogde är stadgadt, gälle äfven i tillämpliga delar för prest, som viger dem, af hvilka icke någon eller endast endera tillhör svenska kyrkan.

10 §.

Främmande trosbekännares församlingar, inrättningar och stiftelser må icke, utan Konungens tillstånd, förvärfva och besitta fast egendom i riket.

11 §.

Innan något hus eller rum af främmande församling till offentlig gudstjenst begagnas, skall föreståndaren derom göra anmälan, å landet hos

kronofogden i orten och i stad hos poliskammare, der sådan finnes, men eljest hos magistraten.

Tillträde till församlingens gudstjenst må ej offentlig myndighet förvägras.

12 §.

Munk- eller nunneorden eller kloster må ej i riket inrättas.

13 §.

De för särskilda kyrkliga förrättningar stadgade afgifter till svenska kyrkan eller hennes presterskap eller betjening må ej påföras främmande trosförvandt i annat fall än att slik förrättning blifvit på hans egen begäran verkställd.

14 §.

Med de undantag och inskränknningar, som af grundlag eller eljest gällande författning föranledas, skall skiljaktighet i kristen trosbekännelse icke medföra någon olikhet i svenska medborgares rättigheter och skyldigheter.

15 §.

Innehar den, som till utträde ur svenska kyrkan sig anmält, offentlig tjenst; varde han derifrån skild, der ej tjensten är af beskaffenhet, att han utan afseende å sin trosbekännelse kunnat till densamma nämnas samt Konungen eller den myndighet, som eger att tjensten tillsätta, finner skäligt att honom dervid bibehålla.

16 §.

Är främmande trosbekännare af sådan lära, som ej tillstödjer honom att aflägga ed, då den enligt lag erfordras; förordne Konungen, huru förfaras bör.

17 §.

Varder rättigheten till offentlig religionsöfning af församling missbrukad; då må, efter Konungens förordnande, den rättighet upphöra.

Samma lag vare, då föreskriften i 2 § om anställande af föreståndare icke efter särskildt föreläggande fullgöres.

18 §.

Underlåter främmande församlings föreståndare eller prest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger; dömes till böter från och med fem till och med femhundra riksdaler.

Viger främmande församlings prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste, eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter högst ettusen riksdaler.

19 §.

Genom denna författning sker ej annan ändring af hvad i afseende å mosaiska trosbekännare är stadgadt, än att om lysning till äktenskap mellan sådan trosbekännare och medlem af svenska kyrkan eller annat främmande trossamfund, äfvensom i fråga om den troslära, hvori barn af dylikt äktenskap bör uppfostras, skall gälla hvad i 4 och 6 §§ här ofvan sägs.

Uppå tillstyrkan af Hans Excellens Herr Justitie-statsministern och Stats-Rådets öfrige ledamöter, behagade Hans Maj:t Konungen i nåder förordna, att öfver nu föredragna två lagförslag Högsta Domstolens utlåtande skulle, för det ändamål § 87 Regeringsformen omförmäler, medelst note ur protokollet infordras.

Ex protocollo
C. H. Broberg.

*Protokoll öfver lag-ärenden, hållet uti Kongl. Maj:ts Högsta Domstol
Tisdagen den 14 Januari 1873.*

Andra rummet.

N ä r v a r a n d e:

Justitieråden: *Qvensel,*
Friherre Leuhusen,
Almqvist,
Bolin,
Olivecrona,
Huss,
von Segebaden.

Sedan de, genom note ur statsråds-protokollet öfver Justitie-departements-ärenden den 8 November sistlidne år, till Högsta Domstolens utlåtande öfverlemnade förslag till dels förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar, och dels förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, jemlikt Högsta Domstolens beslut den 11 nästlidne December, för närmare granskning cirkulerat emellan Högsta Domstolens ledamöter, företogs nu detta ärende till slutlig behandling.

Hvarvid Justitierådet von Segebaden yttrade:

“Vid granskning i Högsta Domstolen den 14 Juli 1869 af Riksdagens den 13 förutgångne Maj afgifna förslag till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning anmärktes af Högsta Domstolens fleste i granskningen deltagande ledamöter, bland annat, att giltiga skäl saknades för uteslutande af den i 1 § i nu gällande 1860 års förordning förekommande erinran, att den religionsfrihet, som medgifves främmande trossamfund, skall utöfvas inom de af lag och sedlighet bestämda gränser: att den i samma § befintliga föreskrift, att offentliga kyrkobruk och andaktsöfningar

af främmande tillåtet religionssamfund endast få förrättas inom dess kyrka, bönehus eller kyrkogård, lämpligen ej borde upphävas, samt att den, enligt förslaget 3 §, medlem af svenska kyrkan medgifna rättighet, att från henne skiljas utan att ingå i annat här i Riket befintligt tillåtet religions-samfund, icke vore förenlig med grunderna för svenska stats- och kyrkofattningen.

Då dessa sålunda anmärkta brister äfven vidlåda nu förevarande lag-förslag och jag för min del instämmer i de åsigt, som ligga till grund för omförmälda anmärkningar, varda desamma af mig vidhållne.

I öfrigt finner jag mig föranlåten anmärka mot förslaget, att deri saknas det i 8 § af åberopade förordning intagna stadgande, att skolor och andra undervisningsanstalter ej må af främmande trosbekännare inrättas, eller upplåtas för andre, än bekännare af deras egen troslära eller deras barn. Meningen synes således vara, om förslaget blifver lag, att främmande trosbekännare skola ega att i vårt land inrätta och till allmänt begagnande upplåta alla slags undervisningsanstalter. En sådan rättighet tror jag icke böra dem medgifvas, enär, såsom känt är, skolundervisningen mångenstädes, särdeles af katolikerna, begagnas såsom medel till proselytnakeri. Följden blefve sannolikt att många, genom den riktning, deras religiösa uppfostran i dessa skolor erhöle, komma att förledas att öfvergifva den kyrka, som af grundlagarne blifvit sanktionerad såsom Sveriges statskyrka, ett ändamål, som lagstiftningen icke lärer böra befordra, äfven om den icke vill lägga hinder i vägen för statskyrkans medlemmar att derifrån utträda.

Vidkommande förslaget till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar, så och då, äfven med antagande, att icke något af de i den i 1 § omnämnda särskilda förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning förekommande stadganden faller inom kyrkolagstiftningens område, det synes mig olämpligt att samma § innehåller förklarande, att åberopade förordning icke är af kyrkolags egenskap, anser jag orden "till kyrkolag ej hörande" böra ur § utgå; likasom, enligt min åsigt, de i nämnda § införda orden "af denna dag" utan olägenhet torde kunna borttagas, hvarigenom den fördel vunnes, att § ej behöfde ändras, i fall omförmälda förordning blefve upphäfd och af annan ersatt."

Justitierådet Huss anförde:

"Uti förslaget till förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning förekomma stadganden dels i 3 och 6 §§ derom, att, under vissa uppgifna förhållanden i afseende å ålder och konfirmation, minderåriga personer icke må på grund af skedd anmälan om utträde ur svenska kyrkan, eller i följd af föräldrars öfvergång till främmande lära, anses från kyrkan skilde, dels ock i 5 § derom, att äktenskap emellan bekännare af

främmande kristen troslära och medlem af svenska kyrkan må kunna afslutas med vigsel, förrättad af prest i nämnda kyrka. Då dessa stadganden, så vidt desamma, från en viss synpunkt betraktade, innefatta bestämmelser om att vissa personer skola anses såsom tillhörande svenska kyrkan samt föreskrift eller medgifvande att viss kyrklig förrättning må af prest inom samma kyrka verkställas, efter min tanke, äro att hänföra till kyrkolag, synes mig den ifrågasatta nya förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, om den kommer att i berörda delar blifva lika lydande med det till Högsta Domstolen remitterade förslaget, icke kunna i sin helhet sägas vara "till kyrkolag ej hörande." Till följd häraf och då det dessutom synes mig mindre lämpligt att i den förslagna förordningen angående ändring i vissa delar af kyrkolagen meddela ett förklarande, huruvida hvad i annan författning finnes föreskrifvet utgör kyrkolag eller ej, hvilket fastheldre måste antagas framgå af sjelfva föreskrifternas egen inre beskaffenhet, anser jag de anförda orden "till kyrkolag ej hörande" böra ur 1 § af nämnda förordning uteslutas.

För öfrigt lemnas ifrågavarande förslag af mig utan anmärkning."

Justitierådet Olivecrona utlät sig: "Vid redaktionen af de tvänne till utlåtande af Högsta Domstolen remitterade förslagen om dels *förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar* och dels *förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning*, synes det vara afsedt, att strängt från hvarandra afsöndra alla lagbestämmelser, som äro att hänföra till kyrkorätt, och sådana, hvilka åter äro att anse såsom varande allena af civillags natur. Detta framgår tydligen af 1 § i förslaget till förstnämnda författning. Det ändamål, som med en sådan afsöndring åsyftas, torde icke vara något annat, än ett rent praktiskt. Man har uppenbarligen eftersträfvat att i en enda författning sammanföra alla de lagstadganden rörande omförmälda ämnen, hvilka skola för framtiden betraktas såsom uteslutande tillhörande civilrättens område, på det att de, till följd af innehållets beskaffenhet, sedermera lätteligen må kunna underkastas de förändringar, som Konungen och Nationalrepresentationen gemensamt, vid de årligen återkommande riksdagarne, finna skäligt besluta, utan att något samtycke dertill erfordras af allmänt Kyrkomöte, såsom återigen händelsen måste förblifva vid alla ifrågaställda förslag till förändring af författningar, tillhörande kyrkorätten. Men, om också berörda ändamål allena har en sådan praktisk syftning, lär det dock icke kunna nekas, att det ligger vikt derpå, att afsöndringen göres konsekvent och med ledning af en fullt riktig princip.

Villigt måste erkännas att det i flera afsenden är en ganska vansklighets sak att uppdraga en bestämd gränslinie emellan området för kyrkolagstiftningen och den civila lagstiftningen. Så länge preteståndet utgjorde en del

af Rikets Ständer och med dem deltog i stiftandet af lagar, tillhörande så väl den ena som den andra arten af lagstiftning, var en sådan noggrann gränsbestämning icke af något särdeles behof, icke heller af den betydelse, som den numera måste ega, sedan åt den myndighet, som grundlagen kallar allmänt *kyrkomöte*, blifvit tillerkänd en rätt att antaga eller förkasta väckta förslag om stiftande, ändrande eller upphäfvande af kyrkolag. Man behöfver icke gå långt för att finna huru meningarne varit delade just i afseende på en af hufvudpunkterna för bestämmande af nämnda skiljolinie. Om en sådan meningsskiljaktighet vittnar nemligen ej blott det yttrande i ämnet, som blifvit infordradt från den för revision af 1686 års kyrkolag förordnade komité, utan ock den i Första Kammaren den 7 Maj 1869 förda diskussion vid behandlingen af ett från Lag-Utskottet inkommet förslag till ny *dissenterlag*, hvarmed det nu ifrågavarande förslaget till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning är i de flesta §§ nära ordagrannt öfverensstämmande. Det kan nu visserligen icke vara lämpligt att här ingå i en närmare undersökning af de allmänna principer, hvilka böra läggas till grund för ett åtskiljande af området för civillagstiftningen och för kyrkolagstiftningen. Endast så mycket torde det tillåtas mig att i detta hänseende i korthet få anföra, som kan vara af nöden för att angifva den synpunkt, hvarifrån, enligt min uppfattning, sakförhållandet bör skärskådas.

Då den evangeliska lutherska kyrkan, eller den svenska kyrkan, såsom förslagen kalla henne, är en institution i ändamål att bevara och utbreda kristlig tro samt att väcka och underhålla ett i kristlig mening sannt religiöst lif bland denna kyrkas medlemmar; då hon eger en genom grundlagen erkänd *rättslig* ställning; då hon till följd häraf både har rättighet och pligt att, inom de af kyrkolagen med dithörande författningar utstakade gränser, verka för nämnda ändamål och kyrkans dermed öfverensstämmande intressen, synes det mig svårigen kunna förnekas, att konsekvensen af dessa förutsättningar leder dertill, att *vilkoren* och *sättet* för utträddande ur den svenska kyrkan till den grad på det allra närmaste beröra kyrkans både rättsförhållanden och intressen att, om något för framtiden bör bibehålla karakter af kyrkolags stadgaende, synes det för visso vara allt, som härom i 3 § samt 6 § sista mom. af förslaget till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning finnes intaget. Nu innehåller emellertid 1 § i förslaget till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen allenast detta, att "medlemmar af svenska kyrkan, som vill ur kyrkan utträda, må ej anses från henne skiljd, förrän han uppnått den ålder och uppfyllt de föreskrifter, som särskild, till kyrkolag ej hörande, förordning af denna dag angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning stadgar såsom vilkor för utträde ur svenska kyrkan". Jemför man härmed §§ 3 och 6, sista mom. i förslaget till nämnda särskilda förordning, till hvilken hänvisning

är gjord och hvilken uttryckligen säges *icke* tillhöra kyrkolag, så framgår häraf,

att det skall gälla såsom ett *kyrkolagstadgande*, att icke någon medlem af svenska kyrkan skall anses från henne skiljd, förr än han uppnått den *ålder* och iakttagit de *föreskrifter*, som genom en till civil-rättens område hörande författning bestämmas; men

att det deremot skall betraktas såsom *civillagstadgande*, att den, som vill utträda ur svenska kyrkan, icke varder från kyrkan skiljd förrän han, *dels* fyllt 18 år, samt

dels iakttagit att

1:o hos kyrkoherden i församlingen tillkännagifva sin afsigt att utträda ur kyrkan;

2:o för honom uppgifva det trossamfund, hvartill han vill öfvergå; samt

3:o sedan minst 2 månader förflutit, *personligen* inställa sig hos kyrkoherden för anmälan om utträdande ur kyrkan,

hvar efter det slutligen skall tillhöra kyrkoherden att om dessa anmälanden göra anteckning i kyrkoboken.

Jag kan icke fatta nödvändigheten af att på detta sätt särskilja lagbestämmelser, som otvifvelaktigt till hvarandra stå i närmaste sammanhang, icke heller den konsekvens, som skulle bjuda att till civillag hänföra ett och till kyrkolag ett annat af dessa stadganden, hvilka *gemensamt* bestämma, huruvida en person skall fortfarande anses tillhöra svenska kyrkan, eller vara derifrån lagligen skiljd. Om man hänför *vilkoren* äfvensom stadgandena om *sättet* för utträdande ur kyrkan till civillagens område, uppstår häraf den följd, att *alla* dessa villkor och stadganden kunna, i den ordning grundlagen föreskrifver angående civillags ändrande eller upphäfvande, ändras, ja helt och hållet ur lagen borttagas, utan att svenska kyrkan genom allmänt Kyrkomöte varder derom hörd; och dock torde det icke kunna bestridas, att det måste djupt ingripa i denna kyrkas intressen, i hennes både rättighet och pligt att egna religiös omvårdnad åt alla sina medlemmar, huruvida *alla* villkor för utträdande ur hennes gemenskap med ens, och henne ohördan, skulle ur lag uteslutas. Om den svenska kyrkan verkligen innehar en af kyrkolag hittills skyddad rättslig ställning; om det är, såsom jag tror, för statens eget välbefinnande nyttigt, att denna rättsliga ställning upprätthålles; om hon, inom de af nämnde lag utstakade gränser, eger att genom sina organer utöfva verksamhet, kan det ingalunda vara henne likgiltigt om sättet och vilkoren, hvar under henne tillhörande medlemmar medgifvas att kunna öfvergifva henne, hänvisas till lagstiftningsområdet för den allmänna privat-rätten, såsom en sak, hvilken icke alls rörde henne. Skulle man med fog kunna göra detta, borde man ock med lika goda skäl kunna påstå, att det icke alls ingriper i kyrkans rätt eller hennes intressen, om fjerdedelen, eller

hälften af församlingen för henne försvinner, eller om kyrkan alldeles upplöses i ett kaos af individer, hvilka i religiöst hänseende icke hafva det ringaste att göra med hvarandra. Skulle icke heller förberörda vilkor för utträdande ur svenska kyrkans gemenskap tillhöra kyrkolagstiftningens område, inser jag icke, att det finnes någon giltig grund för stadgandet, att en anmälan om öfvergifvandet af kyrkan skall göras hos församlingens kyrkoherde, icke heller hvarföre en förnyad anmälan härom nödvändigt skall göras *personligen* hos honom. Den kunde eljest lika väl göras hos polismyndigheten i orten, eller i sammanhang med mantalsuppgifterna, i fall sjelfva skilsmessan från kyrkan allena vore att anse såsom en privaträttslig angelägenhet för individen, eller blott af ett offentligt intresse för den officiella statistiken, rörande de särskilda trossamfundens numeriska styrka inom landet. Men just de båda vilkoren, som § 3 i förslaget till förordning om främmande trosbekännare och deras religionsöfning innehåller, nemligen, att anmälan om utträdande ur svenska kyrkan skall ske hos församlingens kyrkoherde och *personligen* förnyas efter ett förlopp af minst 2 månader, synas gifva vid handen ett erkännande af nödvändigheten att bereda kyrkan möjlighet att genom församlingens pastor fullgöra sin pligt att tala upplysande och förmanande ord till sådana af kyrkans medlemmar, som måhända af lättsinne eller yttre bevekelsegrunder stå färdiga att öfvergifva den kyrka, inom hvilken sköte de njutit religiös omvårdnad. Erkännes det, att kyrkan eger en sådan pligt att uppfylla, bör det väl äfven för kyrkan gifvas en motsvarande rättighet att göra gällande, hvilken genom kyrkolagens stadganden skall bestämmas och skyddas, och af detta förhållande hemtar jag stöd för mitt tillstyrkande i närvarande fall, att allt hvad som rörer *sättet och vilkoren för utträdande ur svenska kyrkan*, bör öfverföras till den författning, hvilken skall betraktas såsom innehållande föreskrifter af kyrkolags egenskap.

I afseende på det formela åtskiljandet af ämnena för ifrågavarande tvänne förslag till författningar, tillåter jag mig vidare att anmärka, att, om det ock må anses tillhöra den civila lagstiftningen att bestämma de formaliteter, hvarunder ett äktenskap skall tillerkännas laga verkan, såsom till exempel lysning, vigsel eller en civil actus i vigselns ställe, kan jag dock icke finna annat, än att stadganden af beskaffenhet som de, hvilka förekomma i 4 § af förslaget till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, eller om skyldighet för kyrkoherde inom den svenska kyrkan att utfärda och afkunna lysning till äktenskap mellan främmande, måhända icke ens kristna trosbekännare, deremot måste hemfalla till kyrkolagens område. Ty om den svenska kyrkans pastor i denna sin egenskap skall handla såsom ett organ för svenska statskyrkan, bör hon äfven ega rätt att deltaga i stiftandet af de lagbestämmelser, hvarefter hon genom sina organer skall utöfva verksamhet. Enahanda synes mig äfven förhållandet i viss mån vara

med föreskrifterna i § 8 angående skyldighet för svenska kyrkans presterskap att i kyrkoböckerna upptaga främmande trosförvandter, hvadan jag, i öfverensstämmelse med denna uppfattning, äfven måste tillstyrka, att stadgandena i 4 och 8 §§ af förslaget till nyssnämnda förordning böra till förslaget om förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen öfverflyttas.

Efter dessa allmänna anmärkningar rörande de grunder, i anledning hvaraf ämnena för de båda författningsförslagen blifvit fördelade mellan lagstiftningsområdet för civillagen och kyrkolagen, torde det tillåtas mig anföra följande speciela anmärkningar i afseende på förslaget till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

Uti ingressen till detta förslag heter det: "Med upphäfvande af hvad angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning finnes stadgadt, förordnas som följer" o. s. v. Häraf måste i förbigående den slutsats kunna dragas, att, då förordningen af den 23 Oktober 1860 sålunda upphäfves, hvilken otvifvelaktigt tillkommit i den ordning, som för stiftande af kyrkolag funnits föreskrifven, måste ock ifrågavarande lagförslag, såsom afsedt att ersätta 1860 års förordning, komma att i den ordning, som grundlagen omförmäler för behandling af kyrkolagstadganden underställas allmänt kyrkomötes godkännande.

Genom ingressens ordalydelse upphäfves äfven till en början allt hvad förut i afseende på mosaiska trosbekännares religionsöfning finnes stadgadt, men i § 19 återtages detta igen till hufvudsakligaste delar, hvilket förfarande i lagstiftande icke synes vara rätt lämpligt, såsom möjligen föranledande oreda eller tvifvelsmål, huru vidsträckt ett sådant upphäfvande skall tolkas.

Jemföras nu 1 och 3 §§ i förslaget med hvarandra, finner man, att enligt desamma skulle medlemmar af svenska kyrkan, under de deri utsatta vilkor, fritt kunna utträda derur för att:

- 1:o efter uppgifvandet af kristen trosbekännelse och församlingsordning *bilda särskild församling, som af staten skulle erkännas*, — i hvilket fall staten, å sin sida, skulle medgifva sådan församling "*rätt till offentlig religionsöfning*";
- 2:o bilda särskild församling, utan att sådan trosbekännelse eller församlingsordning behöfde uppgifvas, — i hvilket fall staten blott skulle tolerera församlingen, men icke tillerkänna sådan församling "*offentlig religionsöfning*" i likhet med de erkända församlingarne; samt
- 3:o *vara fria från alla församlingsband*, i det de icke tillträdde någon, vare sig af staten erkänd eller blott tolererad församling af kristna trosbekännare.

Jag erkänner såsom riktig grundsats, att staten och svenska kyrkan icke böra genom lagstifningen förhindra dem, som omfattat annan troslära,

att utträda ur svenska kyrkans gemenskap och antingen förena sig med andra redan, på grund af hittills gällande författningar, här i landet bildade församlingar af främmande trosbekännare, eller ock att, sedan de uppgifvit sin troslära och församlingsordning, sjelfve, om de utgöra ett tillräckligt stort antal, bilda nya, egna, församlingar, då Konungen finner skäligt ansökning härom bifalla; men vilkoren, hvarunder en *fri religionsöfning* åt dem synes böra meddelas, äro, enligt min tanke, de, som i 1 § af 1860 års förordning finnas uttryckta sålunda, att denna fria religionsöfning allena medgifves "*inom de af lag och sedlighet bestämda gränser, och att offentliga kyrkbruk och andaktsöfningar endast inom dylik församlings kyrka, bönehus eller kyrkogård, må förrättas*". Jag anser att goda skäl tala för bibehållandet af dessa vilkor, vare sig att församlingarne erkännas såsom sådana af staten, eller icke, helst en påminnelse i dissenterförfattningen om andaktsöfningarnes inskränkande inom de af lag och goda seder utstakade gränser väl kan vara behöflig med afseende på vissa sekters uppträdande — en erinran, som äfven den norska dissenterlagen af den 16 Juli 1845 funnit skäligt att upptaga. Att polismyndigheten skall ega att ingripa, i händelse allmän lag öfverträdes, lärer väl vara otvifvelaktigt; men då, enligt § 17, äfventyret af ett missbrukande af lemnad religionsfrihet synes stadna vid förlust af rättighet till "*offentlig religionsöfning*" om Konungen pröfvar skäligt så förordna, men icke till församlingens upplösande, torde det vara så mycket större skäl att fortfarande bibehålla samma inskränkning för dissenters, som 1860 års författning förut uppställt såsom vilkor för fri religionsöfning. Då den i samma författning befintliga begränsning af anställandet af *offentliga kyrkbruk och andaktsöfningar* till området för församlingens kyrka, bönehus eller kyrkogård blifvit ur ifrågavarande lagförslag borttagen, kan jag icke underlåta att påpeka, att dermed endast en bred väg öppnas för katolicismen, hvilken företrädesvis plägar använda mycken ståt på gatuprocessioner vid kringbärandet af helgonbilder eller relikier, med brinnande ljus och facklor, granna tronhimlar och mera dylikt, allt i ändamål att verka på den okunniga massan, att väcka dess uppmärksamhet och slutligen förvärfva åt sig anhängare. Att lagstiftningen nu skulle börja gynna katolicismen i sina bemödanden att vinna insteg i Sverige, derfor varnar likväl på det allvarligaste erfarenheten i våra dagar från just de länder, der katolicismen lyckats erhålla någon fast fot och der den, under ständiga konflikter med statsmakten och dess organer, ihärdigt sträfvar att fortfarande kvarhålla massan af folket i den gröfsta okunnighet, för att så mycket lättare kunna leda den efter egennyttiga afsigter. Jag anser mig därför böra tillstyrka att förberörda, i 1 § af 1860 års förordning upptagna vilkor för åtnjutande af *fri religionsöfning* fortfarande måtte bibehållas, vare sig att församlingar af främmande trosbekännare

erhålla ett officiellt erkännande eller icke, och att samma vilkor följaktligen äfven införas i den proposition till författning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, som kan komma att Riksdagen föreläggas.

Ett sådant bibehållande af ofvan omförmälda vilkor för fri religionsöfning, som 1860 års författning innehåller, skulle äfven medföra den fördel, att ifrågavarande förslag till dissenterlag kunde erhålla en större fullständighet och derjemte uttala en tolerans, som icke inskränkte sig till blott *främmande kristna och mosaiska trosbekännare*. Rubriken till förslaget säger, att det skall utgöra en förordning "angående *främmande trosbekännare och deras religionsöfning*", men innehållet af texten afser i de första 18 §§ allena främmande *kristna* och först den 19 eller sista § mosaiska trosbekännare; men huruvida andra *icke* kristna trosbekännare, än mosaiska, till exempel mormoner, här i landet kunna åtnjuta fri religionsöfning — nämnes icke ett ord. Då det likväl är ett känt faktum, att inom vårt fädernesland finnes ett icke så ringa antal mormoner, och att mormonpredikanter ej sällan härstädes uppträda, förkunnande sina läror, utan att auktoriteterna lägga hinder i vägen därför, borde, vid stiftandet af en ny dissenterlag, frågan, huruvida sådana trosförvandter lagligen ega att här i landet åtnjuta fri religionsöfning, icke helt och hållet med tystnad förbigås.

Såsom jag redan visat, skulle, enligt förslaget, den egentliga åtskillnaden mellan de *af staten erkända* och de *af staten icke erkända*, men dock tolererade, församlingar af främmande kristna trosbekännare bestå deri, att de förre egde rätt att *offentligen, äfven utom sina kyrkor, bönehus eller kyrkogårdar*, anställa religionsöfningar, hvilket återigen icke skulle medgifvas de sednare, som deremot, för utöfningen af sina religionsbruk, skulle förblifva allena hänvisade till sina kyrkor, bönehus och begravningsplatser. Men de af staten icke erkända församlingarne skulle dock, på det hela taget, komma i en *bättre* ställning, än de förre, enär de alls icke behöfde uppgifva någon församlingsordning och icke heller skulle blifva underkastade den officiela kontroll genom församlingens föreståndare, som § 2 föreskrifver samt dertill undslippa alla de öfriga åligganden, som samma § uppräknar. Det kan derföre egentligen för katolikerna blifva af intresse att vinna erkännande af staten och dermed rätt att *äfven utom kyrkorna* uppträda inför den stora allmänheten med all yttre glans vid kyrkobraken, emedan det hufvudsakligen är katolikerna, som anställa religiösa *processioner* under bar himmel.

Betänkligast synes mig dock vara, att förslaget i § 3 medgifver åt enhvar att utträda ur svenska kyrkan, *utan att ingå i något annat erkändt, eller blott tolererad, religionssamfund*, allenast han eller hon uppnått 18 års ålder samt i öfrigt uppfyllt de i samma § bestämda iakttagelser i afseende på anmälan om afgang från svenska kyrkans gemenskap. Det heter visserligen i den anförda §, att den, som ämnar öfvergifva svenska kyrkan, skall

vid skeende anmälan härom uppgifva det "trossamfund, hvartill han vill öfvergå"; men det är ingalunda påbjudet, att han skall, för att varda från svenska kyrkan skiljd, styrka, det han äfven blifvit upptagen vare sig i det uppgifna eller något annat här i landet existerande religionssamfund. Antagandet af förevarande förslag i denna punkt skall otvifvelaktigt hafva till följd, att inom Sveriges landamären snart komme att finnas en mängd personer, icke tillhörande något religionssamfund, personer, om hvilkas religiösa tro icke någon hade skyldighet att taga kännedom eller pligt att egna dem den ringaste religiösa omvårdnad. Jag tillåter mig att i afseende på dessa förhållanden upprepa hvad jag yttrat i Lag-Utskottet vid riksdagen 1859—1860 (se Lag-Utskottets betänkande N:o 21), helst jag under den tid, som sedan dess förflutit, icke funnit anledning att ändra min mening i detta hänseende, nemligen: att "religiös tro sammanhänger så noga med individens sedlighet och aktning för lag och samhällsordning, att det ingalunda kan vara staten värdigt, eller med dess ändamål förenligt, att tillåta individer att slita alla band med kristen församling, för att, ställda utom gemenskap med den svenska kyrkan, eller något annat känt trossamfund, förblifva från kyrkan helt och hållet skiljde och från dess inflytande alldeles oberoende. Om man på det sociala området måste ogilla allt lösdrifveri, såsom allena ledande till hvarjehanda oordningar, så måste man af likartade skäl äfven förkasta lösdrifveriet på det kyrkliga gebietet." Genom antagandet af ett förslag af sådant innehåll, som det nu ifrågavarande, skulle, såsom jag anförde i Lag-Utskottet, "utan tvifvel uppkomma ett slags *religiösa lösdrifvare* — ordet må förlåtas mig, men jag kan ej finna lämpligare — om hvilkas religiösa öfvertygelse och moralitet staten saknade all garanti. På det uppväxande släktet skulle häraf i synnerhet visa sig en förderlig verkan. Ty föräldrar, som träda ur den svenska kyrkan och icke heller vilja träda till annat kristet trossamfund, lära vara föga egnade att söka ingifva sina barn aktning för religion, eller vördnad för gudomlig och menskelig ordning." Visserligen har man i § 7 i sistnämnda hänseende sökt inlägga ett korrektiv genom föreskriften derstädes, att det skall åligga folkskolestyrelse, eller rektor vid vederbörande elementarläroverk, att tillse, att barn af föräldrar, som utträdt ur svenska kyrkan, ändock genom målsmans försorg erhålla "*tillbörlig* religionsundervisning"; men att en sådan föreskrift kommer att såsom en död bokstaf stanna på papperet samt i verkligheten blir utan all betydelse framgår deraf, att icke någon folkskolestyrelse eller rektor vid elementarläroverk kan anses skyldig att förvärfva sig den kunskap om beskaffenheten af alla sekters olika dogmer, att de kunna pröfva huruvida meddelad religionsundervisning i den ena eller andra sektens lärosatser må anses vara "*tillbörlig*". Då en undersökning härom sannolikt blir för skolstyrelse eller rektor obehaglig, ja rent af förhatlig, lärer följden

snart blifva den, att, om föräldrar eller målsmän, sedan de sjelfva lemnat svenska kyrkan och icke inträdt i gemenskap med annat trossamfund, sakna religiositet och intresse för sina barns religiösa uppfostran, komma barnen icke att erhålla den religiösa omvårdnad, som kraftigast af allt bidrager till danandet af gudfruktiga, samvetsgranna och laglydiga medborgare.

I § 2 stadgas, att föreståndare för församling, hvilken tillkommer offentlig religionsöfning enligt § 1, skall "hafva tillsyn derå, att församlingens *offentliga gudstjenst* öfverensstämmer med dess uppgifna trosbekännelse och församlingsordning"; men der nämnes ej ett ord om sådan tillsyn öfver andra andaktsöfningar, än gudstjenst, t. ex. *offentliga processioner* och dermed sammanhang egande kyrkobruk, öfver hvilka uppsigt kan vara lika erforderlig, som öfver gudstjensten. Ett tillägg i sådan syftning synes mig derföre vara nödvändigt.

Uti § 5 meddelas stadganden om äktenskaps afslutande; och föreskrifves i sådant afseende i 1 mom.,

att der *begge kontrahenterna* "tillhöra *samma främmande trossamfund* med sådant presterskap att Konungen funnit åt detsamma kunna anförtros att *vigsel med laga verkan förrätta* och förthy rättighet dertill medgifvit," skall afslutandet ske "*med vigsel* efter samtundets kyrkobruk"; samt i 2 mom.,

att om 1) *begge* tillhöra "*olika främmande trossamfund* med sådant presterskap, som nyss är nämndt," eller 2) "om blott *endera* är medlem af dylikt samfund," eller 3) "*endera* är bekännare af *främmande kristen troslära*, men den andre tillhör svenska kyrkan" skall äktenskap kunna afslutas,

antingen medelst vigsel eller inför borgerlig myndighet;

hvarefter i 3 mom. tillägges "att derest *ingendera*

tillhör svenska kyrkan, eller sådant främmande trossamfund, som ofvan omförmäldt är"

skall äktenskapsförbindelsen alltid afslutas medelst en *civil actus* inför kronofogde eller magistrat.

Dessa föreslagna stadganden synas mig hvila på vacklande grundsatser, och det är derföre att emotse osäkerhet och bryderi vid tillämpningen. För Konungen torde det blifva odiöst att i administrativ väg pröfva, *dels* huruvida alla de här i riket uppträdande främmande kristna trossamfund hafva *så qualificeradt presterskap* att åt detsamma kan anförtros, med laga verkan att förrätta vigsel, *dels* huruvida de inom de särskilda religionssamfunden antagna *former för vigseln* kunna anses så beskaffade, att af dem skall framgå en rättsgiltig verkan åt sjelfva äktenskapet. En föregående undersökning härom blefve nemligen alltid nödvändig, innan resolution kunde meddelas om ritualen för vigseln inom den ena eller den andra församlingen skulle, med afseende på nämnda ändamål gillas eller kasseras; och det

torde måhända blifva svårt att härvid med konsekvens genomföra någon bestämd princip.

Vigseln (*benedictio sacerdotalis*) är ursprungligen en judisk ceremoni, som tidigt, med någon förändring, blef sedvanlig bland de kristna församlingarne. Århundraden förflöto emellertid innan några bestämmelser härom upptogos i verdslig lag; och efter kanonisk rätt blef det mannens och kvinnans högtidligen uttalade *samtycke till äktenskapet* (*consensus matrimonialis*) som förlänade åt äktenskapet karakteren af sakrament, icke den af presten öfver dem lästa välsignelsen (*benedictio sacerdotalis*). Efter Tridentinska mötets, för katolska kyrkan ännu gällande, beslut rörande detta ämne, är äktenskapssamtycket, afgifvet af mannen och kvinnan inför prest i närvaro af 2 eller 3 vittnen, det egentligen nödvändiga vilkoret för äktenskaps afslutande, men icke ovilkorligen sjelvä välsignelsen (*benedictio*) uttalad af prest öfver brudparet, hvilken välsignelse deremot betraktas såsom en sollemnitet för att göra äktenskapets ingående så mycket högtidligare. Enligt den lutherska kyrkans uppfattning är äktenskapet icke något sakrament, men vigselakten deremot en enda odelbar handling, som innefattar både afgifvande inför den vigsselförrättande presten af äktenskapssamtycke från mannens och kvinnans sida och den derpå af vigsselförrättaren uttalade välsignelsen. Men inom öfriga protestantiska trossamfund äro meningarne i dessa hänseenden från hvarandra skiljaktiga, hvilket synes, bland annat, deraf, att t. ex. baptister väl nyttja böner och sång vid äktenskapssamtyckets afgifvande inför församlingen, men icke presterlig välsignelse.

Vid sådant förhållande, och då det från statens sida egentligen är af vigt att genom den civila lagstiftningen bestämma en *notorisk handling såsom utgångspunkt för äktenskapets juridiska verkningar*, synes den på en gång enklaste och mest följdriktiga utväg, som härvid är att iakttaga, vara den, att lagstiftaren uppställer såsom regel:

- 1:o att äktenskap mellan makar, der begge tillhöra den svenska kyrkan, skall, såsom hittills skett, fortfarande afslutas genom *vigsel*; men
- 2:o att i alla de fall, der åter *endera* eller *begge* makarne *icke tillhöra svenska kyrkan*, skall äktenskapets afslutande ega rum genom en *civil actus inför borgerlig myndighet*, ankommande det sedan på makarne sjelfve, om de så önska, att låta den äktenskapliga förbindelsen helgas genom de religiösa ceremonier, som äro brukliga inom de trossamfund, hvaraf makarne kunna vara medlemmar.

Om denna regel skulle följas, kunde bestämmelserna i § 5 mom. 1, 2, 3 göras ganska enkla. I alla händelser synes ett tillägg till författningen vara erforderligt angående skilsmessa i de på civil väg ingångna äktenskapen; ty om en lag skall stiftas angående sådana äktenskaps lagliga ingående, bör det icke heller saknas stadganden, huru och i hvad ordning dylika äkten-

skapsföreningar må kunna under begge makarnes lifstid lagligen upplösas, äfvensom föreskrifter om hvilken myndighet skall utfärda skiljobref; ty det kan ingalunda vara lämpligt att kyrkoherden och kyrkorådet inom den svenska territorialförsamlingen, inom hvilken främmande trosbekännare äro boende, skola gifva oeniga makar af främmande lära de i lag föreskrifna varningar för missämja i äktenskap, ej heller att domkapitlet i orten skall med utfärdande af skiljobref taga befattning i de fall, då makarne icke tillhöra den svenska kyrkan.

Vid en jemförelse mellan 1860 års författning och förevarande förslag, finner man att det i § 8 af nämnda författning förekommande förbud för främmande trosbekännare att inrätta skola och att upplåta dem för andra, än *bekännare* "*af deras egen troslära eller deras barn,*" blifvit ur förslaget helt och hållet borttaget. Att utelemna en så högst vigtig begränsning äfven för andra främmande trosförvandter, än de mosaiske, anser jag vara ganska betänkligt.

Då till de sednares religiösa åskådningssätt och tendenser, efter hvad känt är, alls icke hörer någon benägenhet för proselytmakeri, har man derföre icke från deras skolor anledning att frukta någon menlig inverkan på den till svenska kyrkan hörande ungdomen, men faran är så mycket större från annat håll, ty borttagandet af nämnda förbud är att rent ut inbjuda katolska emissarier att här i landet utöfva en vidsträckt verksamhet för katolicismens utbredande. Det är t. ex. bekant, huru den katolska propagandan öfverallt, hvar den kan kan finna tillfälle, anstränger sig att upprätta friskolor för fattiga barn, icke för att bibringa dem någon sann och verklig upplysning, utan allena för att medelst lockelser om åtskilliga världsliga och andliga fördelar vinna anhängare, för att sedermera kunna ockra på deras okunnighet, vantro och vidskepelse. De bedröfliga frukterna af ett sådant förfaringssätt uteblifva icke, derom kan man vara fullt förvissad och de framträda i dagen öfverallt, der katolsk troslära hunnit rotfästa sig. Det ligger i katolicismens innersta sträfvanden att bringa ungdomens undervisning i sina händer, för att befordra hierarkiens egoistiska syften. Undervisningsfrågan blir derföre alltid för katolska hierarkien en hufvudfråga, som förr eller sednare leder till allvarsamma konflikter med staten, såsom det redan inträffat i våra dagar på flera ställen i Europa, och det kan derföre ingalunda vara lämpligt att lagstiftaren likasom öppnar ett vidt fält för dylika konflikter, hvilka alltid måste komma att störande inverka på samhällsutvecklingens lugna gång.

§ 14 synes mig vara öfverflödig och torde derföre böra ur förslaget utgå. Den grundsats, som § uttalar, måste nemligen anses gälla äfven utan att upprepas i dissenterlagen, ty om, i anledning af främmande troslära, icke i gällande lag några inskränkingar finnas gjorda med afseende på

medborgerliga rättigheter eller skyldigheter, lärer det icke finnas tvifvel om dessa rättigheters eller skyldigheters tillvaro för svenska medborgare.“

Justitierådet Bolin anförde: "Förslaget till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning lemnas af mig utan anmärkning; likasom mot förslaget till ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar jag ej finner skäl till annan erinran, än att, då, såsom redan blifvit yttradt, det synes mindre lämpligt (eller åtminstone oegentligt) att i en förordning om ändring i kyrkolagen meddela förklarande, huruvida hvad som i annan författning finnes föreskrifvet utgör kyrkolag eller ej, jag anser orden "till kyrkolag ej hörande" böra ur förslagets 1 § utgå."

Justitierådet Almqvist yttrade: "Då det till Högsta Domstolen remitterade förslaget till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning befinnes i sina flesta och hufvudsakligaste delar vara öfverensstämmande med den af Riksdagen år 1869 beslutade och hos Kongl. Maj:t anmälda, men förfallna författning i ämnet, lärer det böra antagas, att de motiv, som anföras i Riksdagens derom då aflättna underdåniga skrifvelse samt i det Lag-Utskottets betänkande, hvilket för nämnda skrifvelse ligger till grund, äfven få anses gälla för det nu ifrågavarande förslaget.

Dessa motiv, hvilka börja med erinran, hurusom, enligt nu gällande lag, den, som omfattar främmande lära, icke skall anses från svenska kyrkan skiljd, förrän han blifvit i annat tillåtet religionsamfund upptagen, innehåller vidare: att frågan huruvida medlem af svenska kyrkan, som omfattat främmande lära, bör i kyrkan kvarhållas till dess han blifvit i annat religionsamfund upptagen, måste i svenska kyrkans eget intresse besvaras nekande: att det icke kunde vara någon vinst för kyrkan att genom tvång inom sig behålla olika tänkande: att ett sådant tvång vore egnadt att framkalla split och söndringar inom kyrkan: att grundsatsen af samvets- och bekännelsefrihet fordrade, att den, som bekänner sig till en främmande lära, må vinna utträde från svenska kyrkan äfven om det trossamfund, hvars lärosatser han omfattar, icke är genom någon församling här i landet representeradt, eller han ej finner liktänkande nog talrika att kunna bilda en församling; och att lagens förbud uti ifrågavarande hänseende utan svårighet kunde kringgåas derigenom, att den dissenterande först inträder i en främmande församling och sedermera derifrån utgår.

Det synes som skulle dessa obestridliga sanningar hafva bort föranleda dertill, att i Riksdagens förslag till förordning om främmande trosbekännare icke blifvit infördt eller antydt något slags vilkor i den syftning att utträda ur svenska kyrkan ej kunde ske utan i sammanhang med öfvergång till visst annat trossamfund. Och likväl har i Riksdagens förslag kommit att inflyta ett i 3 § af det till Högsta Domstolen nu remitterade författ-

ningsförslaget äfven upptaget stadgande, hvilket måste anses innebära ett sådant vilkor och torde vara under denna benämning åsyftadt i 1 § af det till Högsta Domstolens granskning jemväl framlagda förslaget till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen, det stadgande nemligen, att den, som utträder från svenska kyrkan, skall, vid anmälan derom hos kyrkoherden, *uppgifva det trossamfund, hvar till han vill öfvergå.*

För dessa ords uteslutande ur förslaget kan jag icke åberopa några vigtigare eller bättre skäl, än de i Riksdagens ofvannämnda skrivelse anförda, hvilkas hufvudsumma är att det ifrågavarande vilkoret strider emot samvets- och tankefrihetens grundsats. Denna frihet är lika helig och oantastlig som till sitt väsende obegränsad, då densamma, såsom angående menniskans uteslutande inre angelägenheter, icke kan förnärma någon annans rätt eller frihet; hvadan staten icke bör söka tillvälla sig makt att därför i lag utstaka gränser eller uppställa vilkor; och ehuru 1860 års förordning, hvilken, fastän innehållande den föreskrift eller det vilkor, jag nu klandrar, likväl utgjorde ett verkligt, om än ofullkomligt, framsteg i jemförelse med hvad förut var stadgadt, af mig under då varande förhållanden i underdånighet tillstyrktes, kan jag numera ej annat än afstyrka föreskriftens bibehållande, sedan hos Riksdagen gjort sig gällande deremot stridande åsichter och dessa blifvit så uttryckligt uttalade, att det synes som om Riksdagens författningsförslag i omförmälda punkt tillkommit blott genom bristande uppmärksamhet vid dess redigerande.

Den omständighet torde ej förhöja föreskriftens värde, att densamma vore ändamålslös i fall den, som beslutat skilja sig från svenska kyrkan utan att hafva funnit något annat trossamfund, hvars lärosatser han kan omfatta, icke droge i betänkande att, för vinnande af sitt ändamål, göra en uppgift i det antydda hänseendet, som ej vore öfverensstämmande med sanningen och hvars riktighet för öfrigt kyrkoherden icke fått sig ålagdt att efterforska. Men till ett sådant pris bör äfven den dyrbaraste förmån icke köpas och aldraminst bör lagen dertill innebära anledning.

I motsats således till hvad af andre ledamöter i Högsta Domstolen blifvit i detta ämne yttradt, hemställer jag, för min del, huruvida icke förslagets ifrågavarande 3 §, hvilkens första ord äfven synas mig böra utbytas emot det efter min åsigt riktigare uttrycket i motsvarande 14 § af förordningen den 23 October 1860, kunde erhålla följande lydelse:

“Faller någon af från den rena evangeliska läran och vill fördenskull ur svenska kyrkan utträda, gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling, han tillhör. Framhärda han etc.”

För öfrigt instämmer jag i hvad som blifvit anmärkt om saknad af föreskrift i förslaget rörande de församlingars ställning, hvilka må hafva bildat sig eller kunna uppstå, men ej äro att hänföra till kristna trosbekännare;

om 14 §:s olämplighet, såsom öfverflödig; och om oegentligheten af den föreslagna författningens inledning, jemförd med 19 §, samt anser, hvad angår förslaget till ändring i vissa delar af kyrkolagen, att 1 § kan ur förslaget helt och hållet uteslutas, enär hvad i samma § finnes stadgadt icke är annat än sådant, som kan anses inbegripet under förslagets sista eller 4 §, hvilken ålägger kyrkoherde att i afseende å främmande trosbekännare fullgöra hvad honom genom allmän lag eller författning föreskrifves.

I afseende å redaktionen af 3 § i samma förslag anser jag mig böra, med åberopande härvid jemväl af grunderna för den anmärkning jag framställt beträffande 3 § i den föreslagna förordningen om främmande trosbekännare och deras religionsöfning, tillstyrka sådan förändring, att lydelsen blefve följande:

“Å allmän begravningsplats skall lägerstad, efter anmälan hos vederbörande kyrkoherde, upplåtas äfven för dem, som vid sin död icke tillhört svenska kyrkan.”

Justitierådet friherre Leuhusen utlät sig: “Under den öfverläggning hos Hans Maj:t Konungen i Stats-Rådet den 30 Maj 1857, som inledde den år 1860 verkställda, sedermera år 1869 till en del förändrade lagstiftningen angående utvidgad religionsfrihet och vissa dermed gemenskap egande ämnen, antogs den grundsats, att “från rättigheten att fritt utöfva den religion, hvartill en hvar af inre öfvertygelse sig bekänner, kan icke härledas någon rätt att äfven utom eget trossamfund söka utbreda sina lärosatser och derigenom sprida söndring och oro inom både stat och kyrka; och såsom onekligt kunde antagas, att, till förekommande af dylika söndringar, kyrkans enhet alltid måste betraktas såsom en fördel för samhället, hvars vidmakthållande, der den förefunnes, lagstiftningen icke bör underlåta att befordra, så långt det utan samvetstvång kan ske.”

Denna grundsats blef tillämpad i de tvänne förordningarne af den 23 Oktober 1860. I den ena, som angick främmande trosbekännare och deras religionsöfning, stadgades bland annat i 8 §: “Skolor och andra undervisningsanstalter må ej af främmande trosbekännare inrättas eller upplåtas för andra, än bekännare af deras egen troslära eller deras barn. Sker annorledes, varde skolan eller undervisningsanstalten stängd och föreståndaren för densamma dömd till böter från och med femtio till och med trehundra R:dr. Vid enahanda bot vare ock främmande trosbekännare förbjudet att vid sammankomst till andaktsöfning af svenska kyrkans medlemmar hålla föredrag.”

I den andra författningen, angående ändring i gällande bestämmelser om ansvar för den, som träder till eller utsprider villfarande lära, meddelades, bland annat, straffbud i 1 § för den, som offentligen förkunnade eller till annans förledande annorledes utspridde lärosatser, som mot den rena evangeliska

läran vore stridande, — dock med tillägg att härigenom ej skedde någon inskränkning i den frihet i religionsöfning och undervisning, som bekännare af annan lära, än den rena evangeliska, medgifven var; — i 2 § för den, som genom bedrägliga medel, hotelser eller löften om timliga fördelar söker förmå annan till affall från den rena evangeliska läran; äfvensom detta straffbud skulle gälla, om någon, hvilken af föräldrar eller målsman fått sig anförtrodt att uppfostra eller undervisa barn, som tillhör svenska kyrkan, söker under utöfningen af sådant uppdrag bibringa barnet annan tro, än den, som med den rena evangeliska läran öfverensstämmer;“ — samt i 4 § för den, som till deltagande i främmande trosbekännares andaktsöfning nödgar eller lockar den, som minderårig är eller under hans lydnad står och till svenska kyrkan hörer.

Uti den förordning af den 16 November 1869, som trädde i stället för nyssnämnde förordning af den 23 Oktober 1860 om ansvar för den, som utsprider villfarande lära, blef innehållet af dess stadganden i 2 och 4 §§ bibehållet, blott med någon jemkning i straffbestämmelserna, men deremot hvad som påbjudits i 1 § upphäfdt; och hade Hans Excellens herr Justitiestatsministern vid frågans föredragning inför Hans Maj:t Konungen i Stats-Rådet förstnämnde dag förklarar sig finna det möta mindre betänklighet att upphäfva bötes- och fängelsestraffet för offentligt förkunnande och utspridande af villfarande meningar, då det sker utan bedräglig afsigt, om i lag likväl kvarstode förbud för främmande trosbekännare dels att hålla offentliga andaktsöfningar utom sin egen kyrka och dels att inrätta skolor för andra än bekännare af deras egen lära.

Det har således varit och är ännu lagstiftningens uppenbara mening, att säkerheten mot proselytmakeriets inflytelse hos barn och ungdom skulle vara sökt *icke endast* i hvad lagen om ansvar för utspridande af villfarande lära innehåller; utan skulle, *i bredd med denna lag och jemte densamma*, gälla ofvan anförda förbud i 8 § af förordningen om främmande trosbekännare och deras religionsöfning mot upplåtande af främmande trosförvandters skolor eller andra undervisningsanstalter till begagnande af andra, än bekännare af deras egen troslära eller deras barn.

I den skrifvelse af den 13 Maj 1869, hvarigenom Riksdagen hos Kongl. Maj:t anmälde den af Riksdagen för dess del beslutade nya författning angående främmande trosförvandter och deras religionsöfning, anfördes i särskilda punkter de frågor, uti hvilka Riksdagen önskade förändring i den gällande lagen af den 23 Oktober 1860, med framställning af grunderna för Riksdagens åsikter i dessa frågor; och afslutades skrifvelsen med det förklarande, att, *på grund af hvad sålunda blifvit anfördt i afseende på de hufvudsakligaste förändringar, som ansetts nödiga*, Riksdagen fattat sitt beslut om den nya författningen. Denna skrifvelse omförmäler icke på något sätt

8 § i 1860 års förordning; men denna § är till hela sitt innehåll utesluten i förslaget till den nya författningen, genom hvilken nämnde förordning till hela dess vidd skulle upphävas. Sådant uteslutande har ock skett i det lagförslag, som nu är remitteradt till Högsta Domstolens utlåtande.

Det synes mig vara att förmoda, det Riksdagens åtgärd i detta fall härrört från den föreställning, att det uteslutna stadgandet, i hvad det angår skolor och undervisningsanstalter, icke skulle för sitt ändamål vara behöfligt jemte den särskilda lagen om ansvar för utspridande af villfarande lära, utan deremot att denna skulle vara tillräcklig att hindra proselytväsendet bland barn och den studerande ungdomen; samt att under den frihet till offentligt förkunnande af främmande religiösa grundsatser, som genom förordningen den 16 November 1869 beviljades, förbudet mot främmande trosbekännares föredrag vid sammankomst till andaktsöfning af svenska kyrkans medlemmar icke vidare vore lämpligt.

I denna sednare punkt kan jag, vid betraktande af lagstiftningens närvarande ståndpunkt, anse mig icke föranlåten till någon motsägelse, men i den förra frågan kan jag ingalunda biträda åsigten om lämpligheten att upphäva förbudet i 8 § af förordningen den 23 Oktober 1860.

Om någonsin den i öfverläggningen hos Kongl. Maj:t den 30 Maj 1857 antagna, här ofvan anförda grundsats skulle kräfvat noggrann och allvarlig tillämpning, så måste det, enligt min öfvertygelse, vara genom hvad som i lagstiftningen skett och ännu eger bestånd just i frågan om tillfällena till att förleda barn och ungdom i läroåren. Det synes mig ligga i sakens natur, att om främmande trosbekännare med fullt laglig rättighet i sin skola emottagit, jemte sina trosförvandters ungdom, äfven den, som tillhör svenska kyrkans bekännelse, skulle emot honom fåfängt och förgätves grundas en anklagelse enligt förordningen den 16 November 1869 på det förhållande, att undervisningsplanen haft sin riktning efter det hufvudsakliga ändamålet för de för svenska kyrkan främmande trosförvandterna. Der skulle icke förekomma något behof af "bedrägliga medel, hotelser eller löften om timliga fördelar", af något "nödmande och lockande" för att låta de till svenska kyrkan hörande barnens tankar, känslor, böjelser och vanor gå i samma stråt med lärarnes och medlärjungarnes. Barnen åhöra dagligen en undervisning, som för den främmande religionslärans elever utvecklar denna och visar förkastligheten i all annan troslära. Af skolans föreståndare och lärare hvarken nödgas eller lockas de att med de öfriga eleverna besöka gudstjänsterna, men af dessa dragas de dit, då deras egna föga utvecklade begrepp icke för dem framställa någon våda häruti. De uppnå omsider konfirmationsåren och sluta sig frivilligt till den främmande religionsläran, och om verkligen "bedrägliga medel, hotelser, löften, nödgande eller lockande" skulle komma att användas: huru skulle åklagaremakten kunna inom sko-

lans slutna dagliga lif upptäcka sådant? och huru kunde vittnen vara att tillgå?

Det vore, enligt min föreställning, visst icke genom upphäfvande af 8 § i förordningen den 23 Oktober 1860 och förlitande endast på förordningen den 16 November 1869 man skulle tillbörligen afse svenska kyrkans behof af frid och enighet, eller svenska samhällsordningens behof för dess inre frid och styrka mot det, som inom Högsta Domstolen den 16 Januari 1857, vid dess öfverläggning i fråga om lagstiftningen angående religionsfriheten, kallades "påtrycket af lärosatser, hvilkas sändebud tillförene haft mäktigare talan i fäderneslandets angelägenheter, än som å ena sidan gerna kan ånyo medgifvas, och som å den andra icke eller lärers eftersättas längre, än utsigterna till framgång påfordra."

Enligt min åsigt kan det icke eller sägas, att ifrågavarande 8 § i förordningen den 23 Oktober 1860 till sitt ämne låge utanför lagen om främmande trosbekännare och deras religionsöfning. Den utgör en begränsning af sådana trosbekännares civila rättigheter inom landet, ett undantag från den i 13 § af nämnda förordning förkunnade likställighet för främmande kristna trosbekännare med svenska medborgare. Till lagen om ansvar för utspridande af villfarande lära hörer icke detta ämne, enär inrättandet af skolor och undervisningsanstalter väl inskränkes i anseende till möjligheten af dess religiösa inflytelse på den till svenska kyrkan hörande ungdom, men icke i och för sig är hvad förordningen den 16 November 1869 afhandlar, nemligen utspridande af villfarande lära.

Något tvifvel synes mig icke kunna skäligen finnas om möjligheten att uttvinga lydnad för ifrågavarande förbud. Om så skulle vara, att det redan i något fall opåtaladt blifvit öfverträdt, inses dock lätt den, i fråga om skadans vidd, oändligt stora skilnaden emellan en åtgärd, som i följd af dess lagstridighet och af nödvändigheten till dess beslöjande hålles inom trång gräns, och det genom förbudets upphäfvande lagligen gränslösa.

I afseende på förslaget till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar, anhåller jag att få instämma med Justitierådet Bolin."

Justitierådet Qvensel yttrade:

"Förslaget till ändring i Kyrkolagen".

"Jag anser frågan om främmande trosbekännare och deras religionsöfning icke utgöra föremål för kyrkolagen, äfven om dessa främmande trosbekännare till större eller mindre del bestå af affällingar från statskyrkan, och jag instämmer därför till alla delar i de af kyrkolagskomitén i detta

ämne uttalade åsikter. Emot detaljerna af det uppgjorda förslaget har jag endast följande att anmärka:

De i 1 § förekommande orden *ej till kyrkolag hörande* synas ej väl lämpa sig för lagtext. Anses den särskildt föreslagna lagen om främmande trosbekännare och deras religionsöfning icke kunna af Konung och Riksdag antagas, eller träda i kraft, förr än Kyrkomötet tillsett, och om hvad deruti finnes, som är att till kyrkolag hänföras, lär Kyrkomötets instämmande i åsigten att de särskilda förslagen rätteligen afdelat hvad som hör till ena eller andra området vara lika tydligt uttaladt genom bifall till förevarande förslag med uteslutande af de anmärkta orden. Orden *af denna dag* kunna alstra tvekan, huruvida förordningen om främmande trosbekännare och deras religionsöfning må, utan Kyrkomötets hörande, ändras, fastän Kyrkomötet icke gjort anspråk på deltagande i dess beslutande. Lämpligast synes, att hela denna 1 § utgår, såsom inbegripen under stadgandet i 4 §. Dertill fordras dock att antaga, det affälling från Svenska kyrkan blifver främmande trosbekännare i och med det han omfattar främmande lära, ehvad han anmält sig till utträde ur kyrkan eller icke, ett antagande som jag finner fullt öfverensstämmande med 3 § i det andra förslaget, men betänklighet i detta hänseende kunde häfvas, om i 4 § näst efter orden främmande trosbekännare tillades "och deras utträde ur svenska kyrkan, som omfattat främmande lära", hvarefter till meningens förtydligande det följande kunde blifva "iakttaga hvad här ofvan är stadgadt och derjemte fullgöra hvad" etc. etc.

Förslaget till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

1 §.

Då såväl 1860 års förordning som 1869 års förslag fordrat, att kristna trosbekännare af annan lära, än statskyrkans, skulle som vilkor för rättigheten att förena sig i församling söka Konungens tillstånd dertill, har åter föreliggande förslag utgått från den i min tanke riktiga grundsats, att främmande tros bekännare efterlåtes, hvad svårligen kan förhindras, att bilda församling men åläggas att, såvida de önska att församlingen varder af staten erkänd, derom göra ansökan hos Konungen. Detta statens erkännande synes mig dock, vid betraktande af slutorden i §:ns första moment jemte andra ställen i förslaget ej innebära annat, än ett medgifvande för sökanderna att under vissa begränsningar offentligen utöfva sin religion. Emellertid kan af §:ns föreslagna uppställning dragas den slutsats, att ansökningen och Konungens bifall dertill går ut på att den bildade församlingen af staten erkännes och att en, bland andra följder af sådant erkännande är rätt

till offentlig religionsöfning. Erkännandet skulle således utmärka ett begrepp af större omfång, än det, som betecknas med rätt till offentlig religionsöfning. I sådant fall skulle stadgandet i 17 §, att sistnämnda rätt kan i der upptagna fall, efter Konungens förordnande, upphöra, lemna rum för den tydning, att en församling, hvars berörde rätt upphört, lika fullt vore af staten erkänd. Denna troligen emot förslaget mening stridande tydning kunde undanrödjas derigenom, att antingen föremålet för den i 1 § omtalade ansökning begränsas till församlingens önskan om offentlig religionsöfning eller ock påföljden af de i 17 § upptagna fall blifver, att Konungen, efter bepröfvande, återtager det gifna förklarandet att församlingen af staten erkännes.

3 §.

Vid granskning af motsvarande 14 § i 1860 års förordning kunna ordalagen föranleda dertill, att affälling från statskyrkan kan derifrån skiljas, då han blifvit upptagen i annat, i riket tillåtet, religionssamfund, hvartill äfven är att hänföra mosaiske trosbekännares. Till stöd härför kunde åberopas sista punkten i förordningens 1 §, att den för i §:n kristne bekännare af annan lära, än den rena evangeliska, beviljade rätt tillkommer de, på grund af gällande författningar, redan bildade församlingar af främmande trosbestämmelser. Det i förslaget 3 § förekommande stadgande, att utträde ur statskyrkan medgifves den, som omfattat främmande kristen lära, skulle derföre kunna betraktas som en inskränkning i rättigheten att ur kyrkan utträda, på samma gång som befrielsen från vilkoret att vara i annat trossamfund upptagen vore en utvidgning af samma rättighet, en utvidgning, som betingas deraf, att församlingar af främmande trosbekännare enligt förslaget kunna bildas utan Konungens lof, blott de ej önska att af staten erkännas, men enär, hvad angår den omförmälda inskränningen, anförda slutpunkt i 1 § af 1860 års förordning ej kan hafva tillämpning på andra, än kristne trosbekännare, då nemligen, enligt 16 § i förordningen, densamma icke i något fall rör mosaiske trosbekännare, de enda icke kristna, som hade församlingsrätt i riket, torde stadgandet i 14 § ej heller kunna anses innefatta tillåtelse att öfvergå till dem och förslaget således härutinnan öfverensstämma med förordningen. En annan fråga är om skäl finnes att i statskyrkan qvarhålla den, som i verkligheten genom ombyte af tro affallit, ej blott från statskyrkan, utan äfven från kristendomen, men på denna fråga inlåter jag mig ej vidare af den anledning, att jag i allmänhet ej anser mig böra sträcka granskningen af förslaget till andra delar, än dem, i hvilka det afviker från hvad förut är stadgadt. I öfrigt fäster jag uppmärksamhet vid det i sista punkten af 3 § förekommande förbud för främmande försam-

ling att upptaga *någon*, som ej uppnått aderton års ålder, hvilket förbud väl endast bör gälla den, som tillhört statskyrkan.

Emot förslaget's öfriga bestämmelse har jag ej något att anmärka, men hemställer, om icke i afseende å upplösning af äktenskap, der båda makarne, eller endera, äro främmande trosbekännare, någon jemkning af föreskrifterna angående äktenskapsskilnader, hvad rör statskyrkans andliga myndigheters befattning med dessa ärenden, är af nöden."

Justitierådet Olivecrona tillade, att då han, lika med Justitierådet Friherre Leuhusen, anmärkt, att innehållet af § 8 i 1860 års förordning från dissenterlagförslaget uteslutits, instämde han derföre till alla delar i hvad Justitierådet Friherre Leuhusen i detta ämne yttrat.

In fidem
C. J. Björkman.

Vidimeras:
ex protocollo
C. F. W. Lamberg.

Transsumt af Protokollet öfver Justitie-departements-ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i Stats-Rådet å Stockholms Slott Torsdagen den 30 Januari 1873,

i närvaro af:

Hans Excellens Herr Justitie-Statsministern *Adlercreutz*,
 Hans Excellens Statsministern för utrikes ärendena Herr *Björnstjerna*,
 Statsråden: *Bredberg*,
 Berg,
 Friherre *Leijonhufvud*,
 Wærn,
 Wennerberg,
 Bergström,
 Friherre *Alströmer*,
 Weidenhielm.
 Justitieråden: *Almqvist* och
 Strandberg.

Hans Excellens Herr Justitie-statsministern anmäld att, till åtlydande af Kongl. Maj:ts den 8 November nästlidne år meddelade nådiga befallning, Högsta Domstolen afgifvit infordradt utlåtande öfver de inom Justitie-departementet upprättade förslag till dels förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar och dels förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

Efter lemnad redogörelse för de inom Högsta Domstolen, enligt dess protokoll den 14 innevarande månad, öfver förslagen afgifna yttranden, utlät sig Hans Excellens:

"Af de flera, till en del mot hvarandra stridande, anmärkningar, som inom Högsta Domstolen blifvit mot förslagen framställda, är af dess fleste ledamöter endast den omfattad, hvilken går derpå ut, att i förordningen om ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar icke

borde sägas, att förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning ej vore till kyrkolag hörande. Det anmärkta uttrycket är emellertid i författningsförslaget intaget i ändamål att bereda Riksdagen och Kyrkomötet tillfälle att fatta samt i tydliga ord uttala ett beslut derom, att samtliga de i förordningen angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning upptagna ämnen, hvilka förut kunnat anses tillhöra kyrkolag, ej vidare vore dit hänförliga; och då vinnandet af fullständig reda i detta stycke utan tvifvel är af stor vikt, då någon annan utväg för syftemålets ernående icke blifvit af Högsta Domstolen ens antydd, och då vid en sannolikt inom kort tid förestående granskning af förslag till ny kyrkolag ordalagen kunna med större frihet väljas, anser jag den ifrågavarande anmärkningen ej böra till ändring i redaktionen föranleda. De öfriga anmärkningarne finner jag icke heller vara af beskaffenhet, att på dem bör grundas någon annan afvikelse från hvad de remitterade förslagen innehålla, än en jemkning af ordalagen i ingressen samt 19 § af förslaget till författning om främmande trosbekännare och deras religionsöfning, och hemställer jag alltså, att Eders Kongl. Maj:t täcktes till Riksdagens antagande framlägga nedanstående förslag dels till förordning angående ändring i vissa delar af kyrkolagen med dertill hörande författningar och dels till förordning angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning; dock med det förbehåll i afseende å den sednare förordningen, att den skall blifva gällande endast för det fall, att den förra varder jemväl af Kyrkomöte godkänd; och torde tillika böra förklaras, att under sistberörda förutsättning båda förordningarne komma att af Eders Kongl. Maj:t under samma dag utfärdas."

Hans Excellens uppläste härefter följande förslag:

Justitierådet Almqvist åberopade det af honom vid behandlingen af detta ärende i Högsta Domstolen afgifna yttrande.

Stats-Rådets öfrige ledamöter instämde uti Hans Excellens Herr Justitie-statsministerns ofvanberörda hemställan; och behagade Hans Majestät Konungen densamma i nåder bifalla; i följd hvaraf nådig Proposition af den lydelse, bilagan till detta protokoll utvisar, skulle till Riksdagen aflåtas.

In fidem

C. J. Björkman.

Vidimeras:
Ex protocollo
C. F. W. Lamberg.